

Sürdürülebilir Kamu Hizmeti Sunumunda Etik Değerlerin Rolü¹

The Role Of Ethical Values In Sustainable Public Service Provision

Muzaffer BİMAY

Doç. Dr., Batman Üniversitesi SBMYO

muzafferbimay@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6742-2852>

Makale Başvuru Tarihi : 26.11.2023

Makale Kabul Tarihi : 30.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Günümüzde toplumsal değişmeye bağlı olarak kamu hizmetlerinin sunulmasında önemli paradigma değişimi yaşanmıştır. Özellikle son yüzyılda yaşanan sosyo ekonomik ve siyasal gelişmelere bağlı olarak kamu yönetimi anlayışındaki değişmelerin etkisiyle vatandaşın beklenti ve talepleri farklılaşmış ve bu nedenle geleneksel kamuda yer alan hizmet sunum araçları yerine kamu hizmetlerinin vatandaşın etik değerler bağlamında tarafsız şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı ilkeler doğrultusunda sunulması yönünde yeni bir süreç ortaya çıkmıştır. Ancak dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de kamu hizmeti sunumunda etik ilkeler esas alınarak gerekli yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılar hayata geçirilmesine rağmen kamu çalışanlarının zaman zaman etik dışı davranışlarda bulunduğu ortaya çıkmıştır. Genellikle etiğe ilişkin mevzuattaki boşluklar, etik ilkelerin bağlayıcı olmaması, mevzuata tabi olmayan kurum ve kuruluşların bulunması ve etik ilkeler konusunda kamu personelinin bilinçli olmaması etik dışı davranışların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu durum, Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışı çerçevesinde sürdürülen kamu hizmeti anlayışını sürdürülebilir olmaktan uzaklaştırmıştır. Buradan hareketle bu makale, Türkiye’de, özellikle 2003 yılından itibaren YKY anlayışının etkisiyle etik ilkeler doğrultusunda yürütülen kamu hizmetlerinin sürdürülebilir olup olmadığını tartışmaktadır. Makale bu anlamda Türkiye’de kamu görevlilerinin sundukları hizmetleri dünyadaki gelişmeler üzerinden irdelemekte ve sürdürülebilir bir kamu hizmeti için etik ilkelerin tüm kamu çalışanlarında uygulamasının önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Kamu Hizmeti, Kamu Etiği, Etik Değerler.

ABSTRACT

Today, due to social change, there has been a significant paradigm shift in the provision of public services. Especially due to the changes in the understanding of public administration due to socio-economic and political developments in the last century, the expectations and demands of the citizens have also differentiated, and therefore, instead of traditional public service delivery tools, public services are to be provided to the citizens in the context of ethical values, in line with impartial, transparent, accountable and participatory principles. A new process has emerged. However, in Turkey, as in many countries of the world, it has been revealed that public employees occasionally engage in unethical behavior, although the necessary legal regulations and institutional structures have been implemented based on ethical principles in the provision of public services. Generally, gaps in the legislation regarding ethics, the non-binding nature of ethical principles, the existence of institutions and organizations that are not subject to legislation, and the lack of awareness of public personnel about ethical principles have been effective in the emergence of unethical behavior. This situation has made the public service approach carried out within the framework of the New Public Management (NPM) approach unsustainable. Based on this, this article discusses whether public services carried out in line with ethical principles in Turkey, especially since 2003, under the influence of the NPM approach, are sustainable. In this sense, the article examines the services provided by public officials in Turkey through developments in the world and aims to emphasize the importance of applying ethical principles to all public employees for a sustainable public service.

Keywords: Public Administration, Public Service, Public Ethics, Ethical Values.

¹ Bu çalışma 5-6 Şubat 2021 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilen II. International Ethics Congress Kongresinde sunulan “Etik Değerler Açısından Türk Kamu Yönetiminde Yaşanan Değişimler” başlıklı çalışmanın güncellenmiş halidir.

1. GİRİŞ

Kamu mal ve hizmetlerinin kamu bürokrasisi tarafından yürütülmesini sağlayan mekanizmanın genel adı olan kamu yönetimi, güvenlik, adalet, eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik ve yerel yönetim hizmetleri gibi geniş bir çerçevede hizmet sağlamaktadır. Kamu hizmetlerinin vatandaşların talepleri doğrultusunda sağlanmasının yaşamsal bir önemi bulunmaktadır. Hizmetlerin, halkın beklentileri doğrultusunda sunulması ve hizmet alıcılarının maddi/manevi bakımdan tatmin edilmesi, kamu idarelerinin hızlı hareket edebilmelerine ve isabetli kararlar alabilmelerine bağlıdır. Kamu hizmetlerinden yararlananlar, kamu hizmeti sunan görevlilerin dürüstlük, şeffaflık ve ahlaki ilkeler çerçevesinde hareket etmesini ve kamu kaynaklarını adil bir şekilde yönetilmesini beklerler. Kuşkusuz kamu hizmetlerinin bu ilkeler doğrultusunda etkin sunulmasında etik değerlerin önemli bir rolü ve etkisi bulunmaktadır. Etik ilke ve kodlar, vatandaş ile idare arasında daha fazla sorumluluk sağlamakta ve idarenin kamu yararına çalıştığı konusunda vatandaşa güven vermektedir. Dolayısıyla her kamu görevlisi eyleminin etik kural ve ilkelere uygun olarak yapılması, görevlilerin vatandaşlara karşı objektif ve dürüst davranması kamusal yetkilerini doğru ve yerinde kullanması için gerekli bir unsur olarak görülmektedir (Fejzullahu ve Batalli, 2019:268).

Demokratik değerlerin geldiği nokta ve yönetim alanındaki hızlı değişim, yönetilenlerin beklentilerini değiştirmektedir. Bu hızlı değişim sonucunda mesleki ve toplumsal değişimler, yöneticileri etik sorunlara daha duyarlı olmaya sevk etmektedir (Koçerber, 2008:68). Hatta kamu görevlilerinin etik ilke ve standartlara uyup uymamaları demokratikleşmenin en önemli göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple ülkemizde ve dünyada toplumsal değişmeye uyum için etik ile ilgili bir dizi çalışma yapılmaktadır. Başta mevzuat değişiklikleri olmak üzere birçok alanda kurumsal yapılar oluşturulmakta ve uluslararası alanda etik dışı davranışların önlenmesi ile ilgili ortak bir çaba içine girilmektedir. Ancak etik ilkeler bağlamında gerekli mevzuat ve ihtiyaç duyulan kurumsal yapı hayata geçirilmesine rağmen kamuda etik dışı davranışlar devam etmiştir. 1995 yılından beri her yıl ülkelerin yolsuzluk endeksini yayımlayan Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2022 yılı yolsuzluk algılama endeksinde Türkiye, son 10 yılda en çok puan kaybeden ülke olarak 101. sırada yer almıştır (Transparency International, 2023). Esasında bu durum Avrupa Birliği (AB) Komisyonu ve Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) yıllık raporlarında da sıklıkla dile getirilmiştir. Bu nedenle son dönemlerde vatandaşın kamu yönetimine olan güveni giderek azalmıştır. Özellikle kamu hizmetlerinin halka götürülmesi aşamasında veya devlet kurumlarının kendi iç işleyişlerinde kamu yararından çok bireysel menfaatlerin göz önünde bulundurulması, kamu görevlilerinin yolsuzluklara bulaşmaları, zimmete para geçirmeleri, hizmet sundukları vatandaşlar arasında ayırım yaparak zorbalık yapmaları, yalan söyleyip menfaat sağlamaları bu güvenin azalmasında en büyük etken olarak görülmüştür. Bu nedenle kamu kurumlarına olan güvenin sağlanması, kamu hizmetlerinin vatandaşların beklentileri doğrultusunda hızlı ve isabetli kararlar alınarak etik ilkelere göre sunulması zorunlu hale gelmiştir (Önen ve Yıldırım, 2014:104).

Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, Türkiye'de kamu görevlilerinin sundukları hizmetleri dünyadaki gelişmeler üzerinden irdeleyerek sürdürülebilir bir kamu hizmeti için etik ilkelerin tüm kamu çalışanlarında uygulamasının önemini vurgulamaktır. Çalışmada *ilk olarak*, etik kavramı üzerinde durulacak ve ahlak kavramı ile olan tarihsel ilişkisi incelenecektir. Bununla beraber kamu hizmeti ve kamu etiği kavramlarına da açıklık getirilecektir. *İkinci olarak*, kamu hizmetlerinin uygulanmasında kullanılan etik ilkelere yer verilecektir. *Üçüncü olarak*, kamu hizmetlerinin sunumunda etik değerleri zorunlu kılan gelişmeler, sosyo-ekonomik ve siyasal süreçler üzerinden açıklanacaktır. *Dördüncü olarak*, kamusal etiğin ne olduğu tarihsel arka planı dikkate alınarak incelenecektir. *Beşinci olarak*, Türk kamu yönetiminde etik ilkelerin uygulanmasına ilişkin sorunlar ve yaklaşımlar irdelenecektir. *Son olarak*, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etik değerlerin uygulanmasına ilişkin değerlendirme yapılacaktır. Böylece bu çalışma, Türkiye'de kamu hizmetlerinin sunumunda etik değerlerin geniş ve çeşitli yönleri ele alınarak, bu alandaki yaklaşımları ve üretilecek politikaları zenginleştirme konusunda önemli katkı sağlayacaktır.

2. ETİK TERMİNOLOJİSİ

Bu bölümde etik ve ahlak kavramlarına ilişkin yapılan tartışmalara açıklık getirilmiş ve kamu hizmeti ve kamu etiği kavramlarına ayrıca yer verilmiştir.

2.1. Etik ve Ahlak

Etik kelimesi, Yunanca “karakter” anlamında kullanılan “ethos”dan gelmektedir. Etik, ahlak ilkelerinin ışığında doğru davranışı inceler. Hangi değerlerin benimseneceği, başkasına nasıl davranılacağı veya kişinin diğerlerine karşı olan sorumlulukları “etik” meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak etik, iyi ve kötü hakkında bir bilim veya belirli bir grup ya da herkes için kabul görülen eylem kurallarının tümü olarak kabul edilmektedir (Özlem, 1997:336).

Etik kavramı temelde felsefenin bir disiplini. Aristoteles, etiği kuramsal felsefeden (mantık, fizik, matematik, metafizik) ayırarak pratik felsefenin bir alanı haline getiren ilk filozoftur. Daha sonra Sokrates, Eflatun gibi Yunan filozofları da bu alan üzerinde çalışma yapmışlardır (Pieper, 2012:30). Bugün pek çok bilimsel disiplinin çalışma ve ilgi alanı olan etik ile ilgili çok sayıda meslek grubu, kendi etik kodları ve ilkelerini pekiştirmek ve üyelerine etik değerlerin eğitimini vermek için ciddi çalışmalar yapılmıştır (Işık, 2009:30). Başta tıp etiği olmak üzere akademik etik, hukuk etiği, ticaret ve iş etiği, çevre etiği, yargı etiği, sanat etiği, polis etiği, basın etiği, jandarma etiği gibi birbirinden nitelik ve işlev bakımından farklı alanlarda etik olgusu bir sorun ve çalışma konusu olmuştur.

Diğer taraftan literatürde etik ve ahlak kavramları kimi zaman aynı anlamda kimi zaman farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Arapça “yaratılış” kökeninden gelen ahlak sözcüğü, yaratılıştan getirilen huyun zamanla değişime uğrayarak bireyin sosyal değerleri haline gelmesidir (Bal ve Beren, 2003:10). Ahlak terimi, “morality”, etimolojik köken olarak etikten farklıdır. “Morality”, Yunancada adet, gelenek ve görenek anlamına gelmektedir (Yüksel, 2011:618). Ayrıca İngilizce’de “ethics” şeklinde kullanılan ahlak sözcüğü, dilimizde etik anlamı içerir şekilde kullanılmaktadır (Arda ve Pelin, 1995:324). Genel anlamda bakıldığında bu iki sözcük arasında anlam farklılığı olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekte ise ahlakla etik arasında genişlik ve darlık, kuram ve uygulama açısından farklılıklar olmaktadır. Ahlak, nasıl davranılmasına ilişkin, yazılı olmayan pratik kuralları kapsayan geniş bir anlama sahiptir. Etik ise, daha somut kavramları içeren ve bu kavramlardan neler çıkabileceği üzerine çalışan dar çerçevede bir anlam içermektedir (Pehlivan, 1998:9). Ayrıca bu iki sözcük arasında kuram ve uygulama açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Kısaca, etik ahlak üretmez, onun üzerine konuşmaya çalışır (Pieper, 2012:29). Bu nedenle etik, ahlaki eylemin bilimi; ahlak ise, etiğin yaşamına yansıyan kurallar bütünü olarak görülmektedir (Bauman, 2014:63). Etik, karakterin eğitilmesi ve uygulamada karar verebilmeye karşılık gelirken; ahlak, daha genel olarak bir toplumun doğru ya da adil olarak kabul ettiği davranışlar anlamına gelmektedir (Pieper, 2012:21-22). Ahlaki değerler; kişilere, toplumlara, ulusal ve bölgesel değerlere, gelenek ve göreneklere, sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel öğelere bağlı olarak çeşitlilik gösterebilmektedir (Yüksel, 2011:618). Ancak çeşitliliğe bağlı değişim yasama, yürütme, yargı gücü gibi herhangi bir güç tarafından değil; bunun yerine övme ve kınama türünden, aslında beğenme veya beğenmeme ifade eden sözlere dayanan yaptırımlarla gerçekleşmektedir (Frankena, 2007:25-26). Dolayısıyla bu iki kavram çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa bile anlamlarının farklı olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.2. Kamu Hizmeti ve Kamu Etiği

Etik değerlerin toplumda yansması iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, bireyin diğer bireylerle olan ilişkisinde belirlenen değerler; diğeri bireyin devlet ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan değerler şeklindedir. Kişisel etik değerler ya kişinin bilgisinden ya da karakter özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Birincisine, dikkatli bakabilme, hızlı bağlantı kurabilme, güçlü bir belleğe sahip olmayı; ikincisine ise ölçülü, dayanıklı, sabırlı, cesur, sorumlu olma gibi kişisel özellikleri belirtebiliriz (Kuçuradi, 2011:183-184). Bireyin devlet ile ilişkilerinde ortaya çıkan etik değerler ise, mal ve hizmetlerin kamu yönetimi veya bürokrasisi tarafından yürütülmesi aşamasında ortaya çıkmaktadır. Kamu yönetimi, tatmininde kamu yararı olan, toplumsal bir gereksinimi karşılayan ve bireylere özel

bu faaliyetleri, süreklilik ve sorumluluk çerçevesinde adalet, güvenlik, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim ve yerel yönetim gibi geniş bir yelpazede ele alır (Günday, 1999).

Dünyada birçok ülkede kamu hizmeti sunan yönetimin temel sorunlarının başında kötü yönetim, kaynakların etkin kullanılmaması, görevin suiistimali, yolsuzluklar, rüşvet, yozlaşma vb. sorunlar yer almaktadır. Bu sorunlar sadece kamu mali sistemini bozmamakta aynı zamanda devlet, toplum, hane ve birey ilişkilerinde de birçok olumsuzluklara neden olmaktadır. Yönetim alanındaki maddi ve maddi olmayan yolsuzlukların kamuda ortaya çıkması ve ciddi problemler doğurmaya başlaması kamuda etik davranma ihtiyacını ortaya çıkartmaktadır (TUSİAD, 2005:19).

Kamu etiği, kamu hizmetlerinin sunumunda takdir yetkisinin yanlış veya kamu yararına aykırı kullanılmasına engel olan, kontrol ve denge unsurudur (Yüksel, 2010:38). Devlet, sorumluluk alanına giren faaliyetleri, kamu görevlileri aracılığıyla yürütürken söz konusu ana amaç kamu yararı olmaktadır. Kamu görevlileri bu faaliyetleri yürütürken iki şekilde hareket etmek zorundadır. Birincisi, bu görevleri mevzuata uygun olarak yapmakla mükelleftir. İkinci olarak kamuda belirlenen etik değerlere uygun bu hizmetleri yerine getirmelidir. Böylece etik, etik uygulamalar ile kamu gücünün keyfi kullanımını önleyerek bir denge unsuru olmayı amaçlamaktadır. Kamu etiği, kamu görevlisi tarafından sunulan kamusal hizmetlerde kamu yararı açısından çıkan tartışmalara da açıklık getirmektedir. Özellikle karar alma ve yönetsel süreçlerde, etik anlayış ve değerler bağlamında uyacağı ilke ve kuralları içermektedir (Öktem ve Ömürgönülşen, 2005:232). Kamusal etik; örgütlerdeki bireylerin ahlaki karar almalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla kamusal etik, kamu görevlilerini verecekleri kararlarda doğru olanı yanlış olandan ayırt etmeye yönlendirme gibi görevleri üstlenmektedir (Gökçe ve Örselli, 2011:50).

Diğer taraftan kamu yönetiminde etik kavramı ile iç içe geçmiş birkaç kavramdan söz etmek çalışmamız açısından yararlı olacaktır. Bunlardan ilki, “mesleki etik” tir. Mesleki etik, belirli bir meslek grubunun, meslek üyelerinin belli kurallara göre davranmaya zorlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, kişisel eğilimlerini sınırlayan, mesleki rekabeti düzenleyen ve hizmet prensiplerini korumayı hedefleyen ilkelerdir (Kavi ve Koçak, 2011:15). Burada kamu görevlisi, görevini yaparken, mesleğin gerektirdiği normlar çerçevesinde davranması gerekmektedir. İkincisi, “örgütsel etik” kavramıdır. Örgütsel etik, kamu görevlilerinin eylemlerini örgütsel amacın gerçekleşmesi doğrultusunda belirlenmiş bulunan kurallara göre yapmasıdır. Toplumsal etik ise kamu görevlilerinin bir taraftan bireyi koruyan tutum ve davranışlar ortaya koyarken diğer taraftan toplumun bir bütün olarak gelişmesine katkı sağlamaktadır (Özdemir, 2008:183). Yine kullanılan “iş etiği” kavramı çalışma hayatında sık sık kullanılmaktadır. Demokratikleşmeye paralel olarak hukuka uygunluk karinesiyle birlikte Sanayi Devrimi’nin beraberinde getirdiği kapitalist iş dünyasındaki acımasız sömürü düzeninin yarattığı haksız tutum ve davranışlar (Başkaya, 2004:13), böyle bir kavramın ortaya çıkmasında ana etkidir. Bunların yanında tıp etiği, bilimsel etik, iletişim etiği gibi farklı mesleklerle ilişkilendirilmiş kavramlarda literatürde yer almaktadır.

2. KAMUDA ETİK DAVRANIŞLAR

Kamuda etik davranışlar, kamu personelinin etik kurallara uygun davranışlarını ve etik ilkeler çerçevesinde hareket etmelerini ifade etmektedir. Bu kapsamda, kamuda güvenilirlik ve adaletin sağlanmasının yanı sıra kamu görevlilerinin topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmeleri için etik kurallara uygun davranmaları gerekmektedir. Tarihsel süreçte bir kamu görevlisinin etik anlayışa uygun hareket etmesi konusunda birçok etik davranış ortaya atılmıştır. Örneğin, 11. Yüzyılda Yusuf Has Hacip (2013:94)’in kaleme aldığı “Kutadgu Bilig” adlı eserde bir yöneticide bulunması gereken etik davranışları; doğru sözlü ve dürüst olmak, adil olmak, sabır ve sükûnetli olmak, ılımlı olmak, hayâ ve takva sahibi olmak, cesaretli olmak, cömert olmak, seçkin ve iyi tabiatlı olmak, alçak gönüllü olmak, fesat olmamak, kötü alışkanlıklar sahibi olmamak doğru kanunları koymak ve halkın refahını artırmak, zulmetmemek, hizmette bulunanları ödüllendirmek olarak belirtmiştir.

Günümüzde kamu etiği konusunda standartların yakalanabilmesi için çalışma hayatında vatandaş ve kamu görevlileri arasındaki ilişkilerde dikkat edilmesi gereken ilkeler bulunmaktadır. Svava (2015:87-91), günümüz kamu yönetimine hâkim olması gereken belli başlı etik ilkeleri şu şekilde açıklamaktadır;

- Kamu görevlileri, kendi çıkarından çok kamu çıkarını sağlamalıdır.
- Kamu görevlileri, adil, dürüst, açık ve hoşgörülü davranarak kamu yararını esas almalıdır.
- Kamu görevlileri, demokratik değerlere saygıyı önceleyerek hesap verebilir olmalıdır.
- Kamu görevlileri, etik değerleri örgütsel yaşamın tümüne egemen kılarak kararlarını ahlaki değerleri referans alarak vermesi gerekmektedir.

OECD (2000:74-76) ise etik dışı davranışları engellemek için tarafsızlık, hukukilik, dürüstlük, saydamlık, etkinlik, eşitlik, sorumluluk, adalet ilkeleri çerçevesinde üye ülkelere aşağıda belirtilen etik kuralları belirlemiştir. Bunlar;

- Kamusal hizmetlerde uygulanacak etik standartlar, açık ve anlaşılır olmalıdır.
- Etik standartlar, yasal zemine kavuşturulmalıdır.
- Kamu görevlilerine etik ile ilgili eğitim hizmetleri verilmelidir.
- Kamu görevlileri, kamudaki usulsüzlükleri ortaya çıkarırken hak ve yükümlülüklerini bilmelidir
- Etik ile ilgili siyasi yorumlar, kamu görevlilerinin etik davranışlarını güçlendirilmelidir.
- Karar alma süreçleri açık ve şeffaf olmalıdır.
- Kamu ve özel sektör arasındaki ilişkilerde ilkeler açık olmalıdır.
- Kamu yöneticileri etik davranışları sergilemeli ve teşvik etmelidir.
- Yönetmelikler, prosedürler, süreç ve uygulamalar, etik davranışı teşvik etmelidir.
- Kamu hizmetinin koşulları ve insan kaynakları yönetimi etik davranışı teşvik etmelidir.
- Kamu hizmetlerinin sunumunda etkili ve yeterli hesap verebilirlik mekanizmaları bulunmalıdır.
- Yönetmelik düzenlemeler ve prosedürler yozlaşmayı hedef almalıdır.
- Yolsuzluk gibi suistimalleri ortadan kaldırmak için uygun prosedürler ve yaptırımlar mevcut olmalıdır.

Bugün tüm dünyada kamu sektörünün, özellikle son dönemde yitirdiği toplumsal güveni tekrar kazanabilmek için etik değer ve davranışlara yöneldiği görülmektedir. Dünya üzerinde giderek artan sayıda ülke, kamu yönetiminin her alanında etik değerlerin tesis edilmesi ve geliştirilmesine dönük davranış ilkelerini belirleyen, bu ilkelere uyulmasını teşvik eden ve denetleyen etik komisyon ve kurullar ya da bu işlevleri gören çeşitli birimler oluşturmaktadır. Örneğin Avustralya, Yeni Zelanda, Hollanda, Norveç, Finlandiya, Portekiz, İngiltere, ABD ve Meksika gibi birçok ülkede kamu yönetiminde etik değerler ve davranışlar konusunda önemli reformlar gerçekleştirilmekte ve 'etik kodlar' oluşturulmaktadır (Biçer, 2009:690). Kamu sektöründe etik davranış standartları oluşturmak ve onları diğer ülkelere servis etmek konusunda öncülük yapan OECD, ABD, İngiltere ve Anglo Sakson ülkelerinden yararlanılarak etik yönetimi ile ilgili çerçeve programlar hazırlanmaktadır. Amerika'da American Office of Government Ethics ve İngiltere'de Committee on Standards in Public Life'in deneyimlerinden yararlanmıştır (Demirci ve Genç, 2008:48)

Türkiye, 5/5/2004 tarihli ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 3. ve 7. maddelerine dayanılarak çıkarılan "Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" kapsamında belirlediği etik ilkeleri 18 maddede açıklamıştır. Buna göre; görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, hizmet standartlarına uyma, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, nezaket ve saygı, yetkili makamlara bildirim, çıkar çatışmasından kaçınma, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, hediye alma ve menfaat

sağlama yasağı, kamu malları ve kaynaklarının kullanımı, savurganlıktan kaçınma, bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan, bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık, yöneticilerin hesap verme sorumluluğu, eski kamu görevlileriyle ilişkiler ve mal bildiriminde bulunma şeklinde sıralamıştır.

3. KAMU HİZMETİ SUNUMUNDA ETİK DAVRANMAYI ORTAYA ÇIKARAN GELİŞMELER

Kamu hizmetlerinde etik davranmayı gerektiren birçok sebep bulunmaktadır. Bunların başında sanayileşme, küreselleşme, yeni kamu yönetimi anlayışı ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler gelmektedir. Ayrıca bunlarla ilintili olarak nüfus artışları, göç, kentleşme, modernist akımlar, ekonomik yaklaşımlar, krizler, savaşlar da gösterilebilir.

İnsan yaşamının ve toplumsal yapının değişme süreci çok eski dönemlere dayanmasına rağmen toplumsal değişim süreci ve bu değişimin insan yaşamı üzerindeki etkileri önemli ölçüde 19. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel, zihniyet ve din gibi birçok unsuru kapsayan uzun süren etkileşimler sonucu gerçekleşmiştir (Hebert, 1985:91). Sanayi Devrimi'nin sonuçları ve etkileri, uygarlık tarihini dönüştüren olaylara ve gelişmelere yol açmış, insanlık bu devrim sonrasında tarihinin en hızlı farklılaşma sürecine girmiştir. Sanayileşme ile birlikte modernleşme denilen fikirsel, sosyal ve iktisadi açıdan farklılaşma, sanayileşme sonrasında hem daha üst boyutlara ulaşmış hem de diğer uygarlıklara yayılmıştır. Sanayileşme, en başta feodal sistemin tam olarak tasfiyesi için gereken altyapıyı hazırlamış, Rönesans ve Reformla başlayıp Aydınlanma ve Fransız Devrimi'ne ulaşan laikleşmenin, daha geniş alanlara skolâstik felsefenin gücünü kırarak şekilde yayılmasını sağlamıştır (Akagündüz, 2016:429). Bu süreç sonunda, artan üretim nedeniyle ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farklılıkları giderek açılmıştır. Sanayi Devrimi ile ekonomik anlamda ortaya çıkan eşitsizlikler emeğin gücünü ortaya çıkartan sosyalizm gibi yeni düşünce akımlarını ortaya çıkartmıştır. Tarım, sanayi ve tıptaki gelişmeler, nüfus artışını hızlandırmış, göç ve kentleşmeye bağlı olarak ülkeler kalkınmıştır. Ancak gelir dağılımındaki adaletsizlik, çocuk işçiliği problemi, insanlık dışı çalışma saatleri ve kenar mahallelerin acınası durumu gelişimin niteliğini açığa çıkartmaktaydı. Sanayileşme ile birlikte nüfus artışı, göç ve bunun sonucunda gerçekleşen hızlı kentleşme nüfusun mekânda dağılımında ve ekonomik avantajlardan yararlanmada eşitsiz bir ortam ortaya çıkarmış ve bunun sonucunda etik dışı toplumsal olaylar meydana gelmiştir.

Dünyada etik davranmayı ön plana çıkartan ikinci önemli gelişme, bilişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler ve buna bağlı olarak internet kullanımındaki ilerlemelerdir. 1960'lı yıllardan itibaren Amerika'da uzay alanında yapılan çalışmaların sonucunda elektronik teknolojilerinin kullanılması bilişim teknolojisinde yeni bir çağ açmıştır (Kavi ve Koçak, 2011:2). Ancak zamanla bilişim teknolojilerinin kullanım alanlarının yaygınlaşması ve toplumlar üzerindeki etkilerinin ortaya çıkmasıyla "iyimserler", "kötümserler" ve teknoloji ile toplumun iki yönlü etkileşiminden söz eden "bağlamcılar" şeklinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Barbour, 2009; Mesthene, 1984). Teknolojik gelişmelere faydacı yaklaşanlar, teknolojideki gelişmelerle başta makine ve teçhizat ve sağlık alanında yaşanan gelişmelere bağlı artan yüksek yaşam standartları, alternatif imkânların artmasına bağlı olarak ortaya çıkan seçme fırsatı, daha fazla boş zaman ve ağların ilişkisine bağlı olarak geliştirilmiş iletişim ve ağ sisteminin ortaya çıktığını savunmuşlardır (Barbour, 2009: 4). Özellikle Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Bloglar ve diğer çevrimiçi platformlar sayesinde kamu-vatandaş ilişkilerinde önemli mesafe kat edilmiştir (Handley ve Chapman, 2013:17). Ayrıca bu platformlar, yönetimde bütünleşme, entegrasyon ve sayısallaştırma gibi kolaylaştırıcı özelliklerin etkileri kamu ve sivil toplum örgütleri arasındaki ilişkilere de yansımıştır (Dunleavy vd., 2006:478-480).

Öte yandan bilişim teknolojileri sonucunda yerel ve bölgesel farklılıkların ortadan kalkmasıyla kitle toplumunun tekdüzeleşmesi, oluşan tüketici toplumu sayesinde hedef aralığının küçülmesi, rasyonaliteden uzaklaşan ve manipülasyona dayalı yeni dünyalar oluşması, makinelerin alternatifi olamayan işçilerin yabancılaşması ve kontrol edilemez güçlerin harekete geçmesi gibi olumsuz

durumlar ortaya çıkmıştır (Barbour, 2009:4-5). Bu olumsuz etkiler sonucu; gizlilik ve özel yaşama dair sorunlar, telif hakları ve fikri mülkiyete ilişkin sorunlar, bilgiye ulaşımında uçurum farkı, işsizlik sorunu ve sanal ortamlarda ortaya çıkan etik dışı davranışlar kendini göstermiştir (Dedeoğlu, 2007). Dolayısıyla teknoloji kullanımından kaynaklı bu olumsuz etkiler, toplumlara evrensel etik ilkelere göre hareket etme konusunda zorlamıştır. Böylece bilişim alanında yapılan davranışları sınırlayan “bilişim etiği” denilen yeni bir felsefe kolu ortaya çıkmıştır (Fidan, 2016:1642). Ayrıca dosya paylaşımı, hackerlık, internetin demokratik olup olmaması, lisanslamalar sıklıkla tartışılan konular arasında yer almıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çift kutuplu dünyada Sovyet bloğunun yıkılması ile yaşanan Soğuk Savaşın ardından kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerinde etkisiyle siyasal, ekonomik, kültürel alanlarda büyük bir toplumsal değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Küreselleşme ile birlikte yaşanan bu dönüşüm sürecinin şekillendirdiği sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal politikalar yeni bir dünya düzenini karşımıza çıkartmıştır. Bu yeni dünya düzeni sınırsız kar maksimizasyonunun önünde engel oluşturan her şeyi özel sektöre havale ederek emek piyasasını kuralsızlaştıran, yoksulluğu ve sosyal güvenlik krizini derinleştiren bir ortama sebep olmuştur. Küresel krizleri besleyen toplumsal, ekonomik ve siyasal yapıdaki çöküntülere bakıldığında, evrensel ahlaki değerlerin uygulanmasındaki yozlaşmanın önemli bir etkisi olduğu görülmüştür (Uzun, 2011:36). Gelir adaletsizlikleri ve siyasi yozlaşma gibi toplumlarda sosyal krizlere neden olan olaylar etiğe olan ihtiyacı ortaya çıkartmıştır. Bunun sonucunda ulusal ve uluslararası alanda özellikle kurumların işleyişinin sorgulanmasına ve yasaların yetersiz olduğu durumlarda etik kodların devreye girmesini gündeme getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte ABD’de başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizler, tüm kesimleri etik kodlar açısından kendilerini yenilemeleri ve topluma karşı daha şeffaf olmaları konusunda tetiklemiştir (Sezgül, 2009:505).

Küreselleşme sonucunda dünyada yaşanan değişim ve dönüşümlerin kamunun hizmet anlayışı üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu gelişmeler, kamu yönetimlerinin vatandaşın taleplerine daha duyarlı olmasını ve yeni hizmet anlayışıyla faaliyetlerinin yürütmesini sağlamıştır (Biçer, 2009:689). 1980’li yılların başından itibaren ekonomik ve siyasal değişimler kamu yönetiminde yeni tartışmalara ve arayışlara sebebiyet vermiştir. Söz konusu tartışmalar; hantal, bürokratik, zorlayıcı mevcut idari yapıların etkin ve verimli bir yapıya nasıl kavuşturulacağı, kamu sektörünün hangi hallerde daha iyi yönetileceği gibi konularla ilgili olmuştur. Ayrıca kamu hizmetleri koşullarının, vatandaşın istediği verimlilik ölçütüne göre uygun bir biçimde etkin yapı ve becerikli yöneticiler eliyle sunulması üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur (Özer, 2005:3-4). Bu bağlamda klasik kamu yönetimi anlayışı yerini, 20. yüzyılın ortalarında etkisini göstermeye başlayan ve eşitlik, özgürlük, bireysellik, serbest piyasa gibi temel ilkelere dayanan yeni bir yönetim düşüncesine bırakmıştır (Arslan, 2010:23). Bu yeni yaklaşım genel olarak yeni kamu işletmeciliğinde uygulanan şeffaf, hesap verebilir, rekabet edebilecek performans yönetimine dayalı yönetim biçimi olarak yeni bir yönetim anlayışının kamu yönetiminde uygulanması olarak karşımıza çıkmıştır. YKY’nin açtığı çığır, mevcut sorunlar karşısında güçsüz düşen klasik kamu yönetimi için bir yeniden varoluş ve yeni bir bilimsel anlayış şeklinde ortaya çıkmıştır (Hughes, 2013:143).

Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ve etik kavramı arasında doğrudan pozitif bir ilişkinin var olduğu kuşkusuz bir gerçektir (Doğan, 2015:385). Şeffaf, hesap verebilir ve objektif bir kamu yönetiminde etik, iyi bir yönetim sayesinde gerçekleşebilmektedir (TÜSİAD, 2005:196). Kamu yönetiminde kamu yararı ilkesi kadar kamu kurumlarına olan güveninde çok büyük bir önemi vardır (Koçerber, 2008:67). Devletin müşteri odaklı olması ve buna bağlı olarak vatandaşın artan talepleri, yetki devri ve hesap verilebilirlik, yerel yönetimlerin artan özerklikleri (TUSİAD, 2003:27-36), BM, Dünya Bankası, AB ve OECD gibi uluslararası örgütler, etik yolsuzlukla mücadeleyi ülkelerin kamu yönetimi reformlarının baş gündemine alması (Genç, 2008:47), kamu yönetiminde etik davranışların yeniden yapılandırılmasında etkili olmuştur.

4. KAMUSAL ETİĞİN ARKA PLANI VE TÜRKİYE’DE YAŞANAN GELİŞMELER

19. yüzyılda devlet ve kurumlar bazında yaşanan değişimlerden kamu yönetimi de payını almıştır. Kamu yönetiminin bilimsel anlamda ele alınışı, Woodrow Wilson’dan beri bir paradigma tartışması şeklinde başlamış ve yönetimde Weberin bürokratik kurallara dayalı sistemi ile devam etmiştir. Kamu yönetimindeki değişimler, genel olarak ekonomik krizlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. 1929 yılına gelindiğinde dünya genelinde yaşanan ekonomik bunalımın reçetesi olarak piyasalara devletin müdahale ederek düzenleyici rolü üstlenmesi ileri sürülmüş ve bu rol, devletin ekonomiye tamamen hakim olduğu Refah Devleti’ne geçiş ile sağlanmıştır (Demirel, 2006:105). Ancak Refah Devleti, 1971 yılında Bretton-Woods Sistemi’nin çöküşü ve pek çok ülkeyi etkileyen 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol krizleri ile birlikte sona ermiş ve neo-liberal politikalar hayata geçirilmiştir. Bretton-Woods’un çöküşü ile kurlar istikrarsız bir yapı kazanırken, merkez bankalarının kontrolünde olmayan “off-shore” sermaye piyasalarının büyümesine yol açmış; ilk petrol krizi ile beraber ekonomiler stagflasyonla tanışmış ve para politikaları bu dönemden sonra devreye girmiştir (Myles ve Quadagno, 2002:50). ABD ve İngiltere’de yaşanan rüşvet skandalları ve işletme zararlarının ardından 1980’lerde iktidara gelen ve adına “yeni sağ” denilen Thatcher ve Reagan yönetimleri ile devletin faaliyet alanı ve kamunun iş gördürme yöntemleri yeniden gözden geçirilmiştir (Eryılmaz 2010). Bürokratik örgütlerin esnek olmayan, kuralcı, merkezi ve süreç odaklı yapılanmalarının yerine devletin kamusal alandan el çekmesi veya kamudaki faaliyet alanının küçülmesi, âdem-i merkezîyetçilik, özelleştirme politikaları, yönetim, yerleşme ve deregülasyon gibi kavram ve uygulamalar yaygınlık kazanmıştır. 1980’lerden 1992’nin sonlarına doğru kamu yönetimi etiğine ilişkin literatürde yayımlanan çalışmalar etik ilkeleri gündeme getirmiştir (Cooper, 1994:16). Sonraki yıllarda BM ve OECD’nin çabaları kamu yönetiminde yönetişime bağlı etik ilkelerin hayata geçirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. BM tarafından 1996 yılında “Yolsuzluğa Karşı Eylem Planı”, kamu görevlilerinin etik kuralları konusunda üye ülkelere tavsiye kararı yayımlanmasına vesile olmuştur.

Türkiye’de, kamu yönetiminin yeniden yapılandırması çalışmaları kapsamında 1980’lerden itibaren kamu etiği alanında önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Esasında Cumhuriyetin ilanından 1980’li yıllara kadar gelen süreç içerisinde etik dışı davranışlar ve uygulamaların varlığı görülse de pek önemsenmemiş, durum geçici ve konjonktürel olarak nitelendirilmiştir. 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (DMK) dışında kayda değer bir mevzuat uygulamasına da pek rastlanılmamıştır. Ancak 1980’ler ve sonrası Türkiye için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. İngiltere ve ABD’de yeni sağın yönetimi ele geçirmesiyle yaşanan değişimin yansıması, neo-liberal politikaları hayata geçirmeye çalışan, dışa açılımı esas alan ve devletin ekonomiden ayağını kısmen çekmesini savunan Turgut Özal’ın öncülüğünde açıklanan 24 Ocak 1980 kararları serbest piyasa ekonomisini hayata geçirirken aynı zamanda çalışanların denetlenmesine ilişkin ihtiyacı da ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla bu kararlarla sadece ekonomik anlamda değil, sosyal, siyasal ve kültürel değişimin yanı sıra toplumsal değer yargıları ve ahlak anlayışı da dönüşmeye başlamıştır (Kayacı, 2020:63). Kamu etiği anlamında yaşanan bu dönüşümler kapsamında sonraki yıllarda çeşitli düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bunlar; 1981 tarih ve 2531 sayılı Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun, 1982 Anayasası, 1990 tarih ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 1996 tarih ve 4208 sayılı Kararın Önlenmesine Dair Kanun, 1999 tarih ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun’dur.

Türk Kamu Yönetimi’nde 2000’li yılların başından itibaren bir taraftan AB’ye üyelik için gösterilen çabalar, diğer taraftan 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz karşısında uluslararası finans kuruluşlarının talep ettikleri yapısal uyum paketleri, Türkiye’nin yolsuzlukla ve etik dışı davranışlarla mücadele çabasında birer dönüm noktaları olmuştur. 1980’lerde büyük bir umutla uygulanan neo-liberal politikalar 1990’lı yıllarda sekteye uğramış olmasına rağmen 2000’li yılların başında ortaya çıkan yeni ekonomik krizler nedeniyle Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve AB tarafından devlet yönetiminin yeniden dönüşümünü esas alan ve etik uygulamaları da içeren yeni bir süreç hayata geçirilmiştir. AB’ye tam üyelik sürecinde, Türkiye Hükümeti’nden yolsuzlukla mücadele alanındaki ulusal mevzuatı AB ile uyumlaştırmasının talep edilmesi, ekonomik iyileşme sürecinde Dünya Bankası

ve IMF gibi uluslararası finans kuruluşlarından mali yardım alabilmek için bazı kurumsal, yasal ve yönetsel etik dışı uygulamalarla mücadele önlemleri alınmasının zorunlu kılınması Türk kamu yönetiminde etik uygulamalara ilişkin yönetsel kapasitesinin yükseltilmesi için önemli kriterler olarak kabul edilmiştir (Ömürgönülşen, 2016:7).

OECD'nin 1997 tarihli "Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvet Suçlarıyla Mücadele Sözleşmesi", Avrupa Konseyi'nin 1997 tarihli "Yolsuzluğa İlişkin Özel Hukuk Sözleşmesi", Avrupa Konseyi'nin 1998 tarihli "Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi", BM'nin "Yolsuzluğa Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", OECD'nin "Kara Paranın Aklanmasına Karşı Mali Eylem Görev Gücü'nün Tavsiyeleri"nin Onaylanması (FATF), "Uluslararası Ticari İşlemlerde Rüşvet Hakkındaki OECD Çalışma Grubu" gözlemcilerini kabul etme ve Avrupa Konseyi "Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu" (GRECO) üyeliği Türkiye'de kamusal etiğin hayata geçirilmesinde önemli gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kayacı, 2020:69). Ayrıca OECD tarafından her yıl üye ülkelerin ekonomik konularda uzmanlaşmış hükümetlerarası bir istişare kuruluşu olarak hazırladığı "soft law" ve "peer review" şeklinde tavsiye kararları ve raporları (MFA, 2023) ve SIGMA Programı'nın 1998'de yayımlanmış olduğu "Avrupa Kamu Yönetimi İlkeleri" (*European Principles for Public Administration*) isimli rapordaki etik ilkeler üye ülkelerin yanı sıra Türkiye için bir kılavuz niteliği taşımıştır (OECD, 2000).

AB'nin kuruluşundan itibaren kendi üyeleri arasında iyi yönetim ve etik, kamu yönetimi yapısının dayandığı temel ilkeler olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu ilkeler Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecindeki ilişkilere de yansımıştır. 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının teyidi ile Türkiye-AB ilişkileri yeni bir boyut kazanmış ve bu ilişkiler, 1996'da AB'ye Gümrük Birliği süreci ile karşılaştırılmayacak kadar kapsamlı sorumluluk ve yükümlülükler getirmiştir. Avrupa Konseyi'nin yolsuzlukla mücadele konusundaki faaliyetleri ve 2004 yılında GRECO (Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu)'ya üye olunması da Türkiye'nin etik politika ve çalışmalarına farklı bir boyut kazandırmıştır. 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi ise AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Söz konusu zirvede Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlanmıştır. 2008 yılının mart ayında Komisyon tarafından "*Komisyon Personeli için Profesyonel Etik Standartlar ile İlgili Bildiri*" (*Communication on Standards of Professional Ethics for its Staff*) yayımlanmış ve üye ve aday ülkelerin bu standartlara uyması istenmiştir. Bu belgede, Komisyon personelinin görevlerini yerine getirirken uymaları gereken temel ilke ve kuralları bilmeleri gerekliliği vurgulanarak belgenin sonunda "Profesyonel Etik İlkeleri Bildirisi" yayımlanmıştır (Demiral, 2009:195-202).

Türkiye, AB'ye katılım müzakereleri sürecinde yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde etkin, verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim işleyişini hayata geçirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda yetki devri, yerelleşme, hesap verilebilirlik, şeffaflık ilkeleri doğrultusunda yasal ve idari boşlukların giderilmesini esas alan "Türkiye'de Saydamlığın Arttırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı" 2002 yılında hayata geçirilmiştir. Bir yıl sonra "Acil Eylem Planı" adı altında bir program kabul edilmiş ve yolsuzlukla mücadele için ilk defa ciddi anlamda eyleme girişilmiştir. Bu süreci pekiştirme adına hem kurum ve kuruluşların "bilgi verme ödevi" hem de vatandaşların 'bilgi edinme hakkı' çerçevesinde 2003 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çıkarılmıştır. Ayrıca bu Kanun'un uygulamasından yabancıların yararlanması sağlanmıştır.

OECD'nin "4. Gözden Geçirmeye İlişkin 5 Nisan 2003 tarihli Niyet Mektubu"nda etik kuralları içeren mevzuatın çıkarılması gerektiği hatırlatılması üzerine (TMMOB, 2007:15-20), Bakanlar Kurulu tarafından 23.6.2003 tarihli ve 2003/5930 sayılı "Ulusal Programın, Kamu Yönetişimin Güçlendirilmesi" başlığı altında kamu görevlilerinin uyacakları mesleki ve etik ilke ve kuralları belirleyen bir düzenlemenin yapılması öngörülmüş ve 2004 yılında çıkarılan 5176 sayılı "Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile somut adım atılmıştır. Ancak söz konusu Kanun, düzenleyici ilkelerden çok kurumsal yapının şekillenmesine yönelik bir adım olarak ortaya çıkmıştır. Hemen ardından 2004/7 Başbakanlık

Genelgesiyle dünyadaki gelişmelere dikkat çekilerek kamu görevlilerinin etik ilkelere göre hareket etmesinin zorunluluğundan bahsedilmiş ve Kanun'un çizdiği sınırlar çerçevesinde her kurum tarafından gerekli yönetmeliklerin çıkarılması öngörülmüştür. Buna rağmen çeşitli kanunlarda kamu personelinin uyulması gerekli kurallar dışında etik ilkelere ilişkin mevzuatın dağınık bir yapı sergilemesi nedeniyle 2005 yılında, 25785 sayılı "Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" çıkarılmıştır.

Kanun kapsamındaki kamu görevlilerine etik davranışları için imzalatılan kamu görevlileri etik sözleşmesinin yanında kamu kurumları tarafından son yıllarda çıkarılan etik ile ilgili diğer düzenlemeler, kamu etiğinin benimsenmesi için atılan önemli adımlardır (Kaypak, Bimay ve Yılmaz, 2017:921). 2007'de "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Üyeleri İle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Personelinin Uyacakları Meslekî ve Etik İlkeler Dair Yönetmelik", 2010'da "Denetim Görevlilerinin Uyacakları Meslekî Etik Davranış İlkeleri Hakkında Yönetmelik", aynı yıl çıkarılan "Gümrük Müsteşarlığı Genelgesi Gümrük Personeli Meslek Etik İlkeleri", 2011'de "Sayıştay Denetçilerinin Mesleki Etik Kurallarına İlişkin Usul ve Esaslar", 2013'de "Eğitim-Öğretim Hizmeti Verenler için Mesleki Etik İlkeler", 2014'de "Sermaye Piyasası Kurulu Üyeleri ve Personelinin Uyacakları Mesleki ve Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik", 2015'de "Eğitimciler için Mesleki Etik İlkeler İlişkin Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi", "Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkelerine İlişkin YÖK Genelgesi" ve "TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı Etik Rehberi" kamu etiği açısından çıkarılan diğer önemli belgelerdir. Bununla birlikte ilki 2002, ikincisi 2010, üçüncüsü ise 2016 yılında yayımlanan "Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi" kamusal etiğin uygulanmasına yönelik etkili olmuştur. Yine etik düzenlemelerle doğrudan ilişkili olmamasına rağmen 2002 yılında çıkarılan 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 2003 yılında çıkarılan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, 2003 yılında çıkarılan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2004 yılında çıkarılan 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları İle İlişkilerine Dair Kanun, 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5355 sayılı Mahallî İdare Birlikleri Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu kamu yönetiminde etik davranış konusunda önemli katkı sağlamıştır.

5. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE ETİK DEĞERLERİN UYGULANMASI: SORUNLAR VE YENİ ARAYIŞLAR

Kamu hizmetleri, kamu yararı bulunan bir gereksinimi karşılayan faaliyetler olarak kabul edildikleri için adil, karşılık beklenmeden, sürekli ve düzenli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Günümüzde kamu hizmeti anlayışındaki dönüşüme paralel olarak katılım, etkinlik, kalite ve şeffaflık ilkelerinin uygulanması çerçevesinde değerlendirme yapılmaktadır. Türk Kamu Yönetimi'nde etik konusunda yasal alt yapı incelendiğinde, özellikle 2000'li yıllardan sonra bu türden ilkeleri içeren evrensel bir anlayışın yakalanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak bu dönemde etik ile ilgili her ne kadar mevzuat altyapısı oluşturulmaya çalışılmış olsa da söz konusu mevzuatın içerdiği kapsamın darlığı ve uygulanan yaptırımın yetersizliği çeşitli sorunlara yol açmıştır. Özellikle YKY ile kurumların hareket serbestliği alanının işletme mantığı ile genişletilmesi ve gerçek anlamda bir denetim mekanizmasının olmaması beraberinde yozlaşmayı getirmiştir. Etkili yaptırım ve denetim mekanizmaları uygulanmayarak hukuksuzluğa yol açıldıkça, bu anlayıştan sapıldığı da görülmüştür (TÜSİAD, 2005:55). Diğer taraftan etik davranış standartlarının yetersizliği, hesap verme mekanizmalarının işlevsizliği, etik yasal altyapının yetersizliği kamu yönetimi atama ve yükseltme usullerindeki değişimler, rüşvet, rant kollama, partililik, adam kayırma ve yağmacılık gibi bazı yolsuzluk türlerinin olağan görünmeye başlanması kamu çalışanlarına karşı olan güvensizliği arttırmıştır.

Türk kamu yönetiminde etik dışı davranışlar, geleneksel anlamda kamu görevlileri kamu hizmetini sunarken kamu gücünü kendi çıkarları için kötüye kullanma adına yolsuzluk yapmasıyla ortaya

çıkılmaktadır (Ergun, 1978:24). Ülkemizde yolsuzluklar, kamu personelinin atama ve terfi işlemlerinde liyakat ilkesinin göz ardı edilerek doğrudan yapılmasının yanında maddi olmayan siyasal kayırmacılık (partizanlık-patronaj), akraba kayırmacılığı (nepotizm) eş-dost kayırmacılığı (kronizm) hizmet kayırmacılığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu türden yolsuzluklara set çekilememesinin en önemli nedeni, denetim mekanizmalarının eksikliği olarak gösterilmektedir. Türkiye’de her ne kadar kamu yönetimi; yönetsel, siyasal, yargısal, ombudsman, baskı grupları ve kamu oyu ile etik açılardan olmak üzere çeşitli şekillerde denetlense de (Önen ve Yıldırım, 2014:106), kamuda hukuk devleti ilkesine göre hareket edilmemesi, hesap verme mekanizmalarının işlevsiz olması, kamu yönetiminde şeffaf olunamaması, bürokrasinin merkezîyetçi ve statükocu olması, etik davranış standartlarının yetersiz olması, kamuda etik kültürünün olmaması, siyasilerin bürokratik yapı üzerindeki gücü ve etkisi, keyfi uygulamalar, ekonomik sebepler, eğitim yetersizliği ve etik konusuna yeterince değer verilmemesi bu grupların yaptığı denetimleri işlevsizleştirmektedir (TÜSİAD, 2005:24). Ayrıca etik davranış ilkelerinin kanunla değil yönetmelikle düzenlenmesi ve içerik açısından özellikle katılım ve performans konusuna değinmesine rağmen herhangi bir yol haritasının çizilememesi, geleneksel kamu yönetiminin değerleri ile YKY’nin değerlerini karıştırarak etik ilke olarak gösterilmesi, hediye ve menfaat sağlama konusunda sıfır tolerans sağlanamaması ve en önemlisi ise Yönetmeliğin 2. maddesinde “Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Bakanlar Kurulu üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri, yargı mensupları ve üniversiteler hakkında bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz” şeklinde bir ifadenin kullanılması kamusal etiğin kurumsallaşması açısından önemli dezavantaj olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle kamu yönetiminde personelin sürece dâhil edilerek sosyal sorumluluğu artırma zorunluluğu ortaya çıkmakta ve bu konuda gerekli eğitimlerin gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir (Dyck, 2014:124). Bu eğitimlerin etki ve verimli olabilmesi için de zorunluluğa dayanması ve uygulamaların yargı mekanizmalarıyla desteklenmesi gerekmektedir (Bruce, 2001:5-6).

Türkiye’de son on yılda kamu yönetiminde maddi ve maddi olmayan yolsuzluklar anlamında bir yozlaşmaya doğru sürüklendiği ve büyük bir yolsuzluk algısı içine girdiği şüphe götürmez bir gerçektir. Yolsuzluk algısının olumsuz olmasının altında yatan ana nedenlere baktığımızda ekonomik kriz dönemleri ile krizden çıkılan dönemler arasındaki farkta yattığını görmekteyiz. Türkiye dünyadaki ekonomik gelişmelere bağlı olarak 1994, 2001, 2008, 2016 (EBSO, 2017), 2018 ve 2022 yıllarında etkilendiği ekonomik krizlerden çıkma yönünde yolsuzlukla mücadeleyi odanağına alsa da yolsuzluğu büyük oranda ortadan kaldıracak algıyı düzeltecek yapısal dönüşümleri gerçekleştirmekte yetersiz kalmaktadır (Aydoğan, 2015:2). Nitekim bu yönde ilerlemenin sağlanamadığı Avrupa Birliği (AB) Komisyonu ve 1998 yılından beri Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) yıllık raporlarında dile getirilmektedir. Ayrıca 1995 yılından beri her yıl ülkelerin yolsuzluk endeksini yayımlayan Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün (Transparency International) 2022 yılı yolsuzluk algılama endeksinde ise Türkiye, son 10 yılda en çok puan kaybeden ülke olarak 101. sırada yer aldığı ifade edilmektedir. 2013 yılından itibaren Türkiye’nin puanının düşüşe geçtiğini belirten Rapora göre bu yılda 50 olan puanın 2014’te 45, 2017’de 40 ve 2022 yılında 36 puana düştüğü belirtilmektedir. Sırbistan, Arnavutluk, Kazakistan, Peru, Panama, Ekvador, Tayland, Sri Lanka, Türkiye ile aynı sıra ve puanı paylaşmaktadırlar (Transparency International, 2023).

Buradan hareketle Türkiye’nin şeffaflık konusunda bir ilerleme kaydetmediği ve ülkede yolsuzluk algısının hala yaygın bir şekilde devam ettiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle bu sürecin 2018 yılından itibaren yaygınlaştığı ve denetimin azaldığı söz konusu uluslararası kuruluşlarından raporlarından anlaşılmaktadır. Örneğin, OECD’nin 2014 ve 2017 tarihli izleme raporlarında Türkiye’nin, OECD Rüşvetle Mücadele Çalışma Grubunun tavsiyelerini uygulamada sınırlı ilerleme kaydettiği belirtilmekte, ancak 2019’daki Mali Eylem Görev Gücü Türkiye Değerlendirme Raporu’nda ise ülkenin mevzuatında siyasi nüfuzu olan kişileri sınırlamaya yönelik gerekli önlemlerin alınmadığı konusunda eleştiri yapılmaktadır. Yine OECD’nin Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi’ne uyumu ölçen “Yolsuzluğun İhracı (Exporting Corruption) 2020” ilerleme raporuna göre Türkiye, sözleşmeyle ilgili yasaları “az uygulayan veya hiç uygulamayan” kategorisinde yer almaktadır. Küresel ihracatın % 0,9’unu gerçekleştiren Türkiye, yurt dışında rüşvet veren şirketlere karşı yalnızca bir soruşturma

başlattığı ve yaptırım uygulanan hiçbir davanın da olmadığı belirtilmektedir (Transparency International, 2023). Dolayısıyla şeffaf ve hesapverilebilirlik sorununun kamu hizmetlerini sunan tüm personeli kapsadığı söylenebilir

6. SONUÇ

Kamu hizmetlerinin sunumunda etik ve ahlak kavramlarının olması gerektiği konusunda çok eski bir tarihsel arka plan bulunmaktadır. Ancak etik ilkelerin ülkelerin mevzuatında yer alması 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşmiştir. Esasında son iki yüzyılda ortaya çıkan sanayileşme, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, küreselleşmenin hızı ve kamu yönetiminde ortaya çıkan yeni trendler hizmet sunumunda çeşitliliği arttırmış, ancak zamanla hizmet sunumunda eşitsizliği ve adaletsizliği de ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle son on yıllarda etik ilkelerin kamuda uygulanması için başta BM, OECD ve AB olmak üzere birçok küresel ve bölgesel kuruluş etik kodlar yayımlamıştır. Türkiye’de ise dünyadaki bu gelişmelerin etkisiyle 1990’lardan itibaren kamu hizmetlerin verilmesinde etik yönetim anlayışı benimsenerek tüm kamu kurumlarına yayılması konusunda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren uluslararası gelişmelerinde etkisiyle kamu etiğine ilişkin mevzuatını oluşturan Türkiye, şeffaf bir yönetim için önemli adımlar atmıştır.

Son yirmi yılda AB ve diğer uluslararası küresel ve bölgesel kuruluşların faaliyetlerindeki gelişmelere bağlı olarak etik kodlar Türkiye dâhil birçok ülke tarafından kamu yönetiminde uygulamaya konulmuştur. Türkiye’de 2004 yılında çıkarılan 5176 sayılı Kanun ile Etik Kurulu kurulmuş, çıkarılan Yönetmelik ile etik ilkeler yayımlanmıştır. Ancak etik ilkelere yönelik mevzuat oluşturulmasına rağmen kamuda etik dışı davranışlar halen devam etmekte ve her geçen gün yozlaşmanın arttığı uluslararası kuruluşlar tarafından da sık sık dile getirilmektedir. Kamu idarelerinde oluşturulan etik yönetimin sistemli bir altyapı inşasından yoksun olması, etik yönetime ilişkin anayasal ve yasal bir düzenleme olmaması, büyük bütçelere sahip olan kurum ve kuruluşların etik ilkelerin uygulanması dışında bırakılması ve en önemlisi etik ile ilgili zihniyet sorunu olması etik dışı davranışları arttırmaktadır. Dolayısıyla kamu görevlileri ahlaki kuralları özümsemeden salt hukuk kurallarına bağlı olarak etik ilkeleri benimsemeleri kolay olmamaktadır. Kaldı ki etik anlayışın benimsenmesi topyekûn kültürel değişimi gerektirmektedir. Bu nedenle güvene dayalı demokratik değerleri benimseyen, adil ve hesap verilebilir bir kamu yönetiminin hayata geçirilmesinin olmazsa olmazı hiç şüphesiz evrensel etik ilkelerin toplumun her kesimine benimsetilmesi ve yaşamın her alanında bu ilkelerin uygulanmasıdır. Böylece vatandaş önemseyen ve onu önceleyen bir kamu yönetimi, etkinliği, verimliliği, tarafsızlığı sağlayacak ve en önemlisi toplumsal güveni tesis edebilecektir.

Sonuç olarak, kamu yönetiminin etik anlayışa uygun yürütülmemesi durumunda, vatandaşın devlete ve devletin kurumlarına olan güveni azalmakta ve bunun sonucunda sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kamu yönetiminde etik uygulamalar, kamu gücünün keyfi kullanımına karşı önemli bir güvence olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet burada bireylerin kendi bürokrasisine karşı güvenlerini sağlamaktadır. Etik ilkelere aykırı davranışların ortadan kaldırılabilmesi için devletin kurumsal yapısının zaman ve mekânın ihtiyaç ve koşullarına göre düzenlenmesi gerekmektedir. Kurumsal düzenleme için hesap verebilirlik ve şeffaflığı sağlayacak mekanizmalar etkinleştirilerek kamu hizmeti ve kamu yararı kavramının yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. En önemlisi hizmet süreçleri yeniden tanımlanarak kamu görevlilerinin kendini vatandaşın üstün görmesine engel olunması gerekmektedir. Ayrıca kamu görevlilerinin etik dışı davranış sergilemelerini önlemek açısından gerekli uygun çalışma koşullarının sağlanması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Akagündüz, Ü. (2016). Sanayi Devrimi ve Sanayileşme. İsmail Güven vd. (Ed.), *Uygarlık Tarihi* (ss.422-431), 6. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

- Arda, B. & Pelin S.Ş. (1995). Tıp etiği: Tanımı, İçeriği, Yöntemi ve Başlıca Konuları. *Ankara Tıp Mecmuası*, 48, 323-336.
- Arslan, N.T. (2010). Klasik- Neo Klasik Dönüşüm Süreci: “Yeni Kamu Yönetimi”. *C.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(2), 21-38.
- Aydoğan, E. (2015). *Türkiye de Yolsuzluk Algısı üzerine Notlar-2*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).
- Bal, İ. & Beren, F. (2003). *Polis Etiği*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Barbour, I. G. (1992). *Ethics in an Age of Technology: The Gifford Lectures, 1989-1991*. VOL II. Harper, SanFrancisco.
- Başkaya, F. (2004). *Çığırından Çıkmuş Bir Dünya*. Ankara: Maki Yayınları.
- Bauman, Z. (2014). *Postmodern Etik*. A. Türker (Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Biçer, İ. (2009). Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarında Etik Değerlerin Uygulanması. *Kamu Etiği (ss. 689-698)*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Bruce, W. (2001). *Classics Of Administrative Ethics*. Colorado: by Westview Press.
- Cooper, T. L. (1994). The Emergence of Administrative Ethics as a Field of Study in the United States. Terry L.C. (Ed.), *Handbook of Administrative Ethics*. New York: Marcel Dekker.
- Dedeoğlu, G. (2007). *Bilişim Toplumu ve Etik Sorunlar*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Demiral, N. (2009). Avrupa Birliği’nde Etik ve Türkiye’ye Yansımaları. *Kamu Etiği Sempozyum Bildirileri*, Cilt 1, Ankara: TODAİE, 195-208.
- Demirci, M., & Genç, F. N. (2008). Türkiye’de Kamu Yönetimi Reform Sürecinde Etik Yapılanma. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(2), 43-58.
- Demirel, D. (2006). Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet. *SayıştayDergisi*, 60, 105-128.
- Dışişleri Bakanlığı (MFA) (2023). İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 17.01.2021).
- Doğan K. C. (2015). Yeni Kamu Yönetimi ve Etik Anlayışının Türk Kamu Yönetiminde Kurumsallaşması: Kamu Görevlileri Etik Kurulu Örneği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(10), 381-402 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8321>
- Dunleavy P.; Margetts H., Bastow, S. & Tinkler, J. (2006). New Public Management Is Dead: Long Live Digital-Era Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory (JPART)*, 16 (3), 467-494.
- Dyck, F. V. (2014). *Yeni Nesil Reklamcılık: Dijital Çağ İçin Yeni Kurallar*. Volkan Eke (Çev.), İstanbul: The Kitap Yayınları.
- Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO) (2017). 2016Yılında Dünya ve Türkiye Ekonomisi 2017 Yılından Beklentiler. http://www.ebso.org.tr/ebsoimedia/documents/2016-yilinda-dunya-ve-turkiye-ekonomisi-&-2017-yilindan-beklentiler_89904883.pdf. (Erişim Tarihi: 09.02.2021).
- Ergun T. (1978). Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine. *Amme İdaresi Dergisi*, 11(1), 24-30.
- Eryılmaz, B. (2010). *Kamu Yönetimi*. Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Fejzullahu, A., & Batalli, M. (2019). The role of ethics in public administration. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 22(2), 267-278. <https://www.jstor.org/stable/27096120>

- Fidan, M. (2016). Bilişim Etiği Boyutlarına Göre Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1641-1654.
- Frankena, W. (2007). *Etik*. A. Aydın, (Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Genç, M. D. (2008). Türkiye'de Kamu Reform Sürecinde Etik Yapılanma. *Amme İdaresi Dergisi*, 43-58.
- Gökçe, O. & Örselli, E. (2011). Kamu Yönetiminde Etik ve Etik Dışı Davranış Algısı. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 47-63.
- Günday, M. (1999). *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Hacip, Y. H. (2013). Kutadgu Bilig, Y. Çağbayır (Hazırlayan), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 14. Baskı.
- Handley, A. & Chapman, C.C. (2013). *Dijital Çağda İçerik Yönetiminin Kuralları*, Zeynep Kökkaya (Çev.), İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Hebert, H. (1985). Avrupa İktisat Tarihi. Cilt II. Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğmuş (Çev.), Ankara: Teori Yayınları.
- Hughes, O.E. (2013). *Kamu İşletmeciliği ve Yönetimi*. Buğra Kalkan; Bahadır Akın & Şeyma Akın(Çev.), Ankara: Bigbang Yayınları.
- Işık, M. (2009). Kamu Etiği Açısından Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Sunulan (E-Okul Veli Bilgilendirme Sistemi) nin Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(10), 27-46.
- Kavi E. & Koçak, O. (2011). *Çalışma Hayatında Etik*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Kayacı, M. (2020). Etik Davranış İlkelerinin Türkiye'de Kamu Yönetiminde Etik İklim Algısı Ve Etiğin Kurumsallaşmasına Etkileri: Diyarbakır Örneği, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sivas.
- Kaypak, Ş., Yılmaz, V., & Bimay, M. (2017). Dijital Çağda Yerel Yönetimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 1798-1813.
- Koçerber, S. (2008). Dünya da ve Türkiye de Denetim Etiği. *Sayıştay Dergisi*, 65-90.
- Kuçuradi, İ. (2011). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Mesthene E. (1984). Technology as Evil: Fear or Lamentation? In Research in Philosophy and Technology, Paul Durbin (ed.), 7, Greenwich, CT: JAI Press.
- Myles J. & Quadagno, J. (2002). Political Theories of Welfare State. *Social Service Review*, 76(1), 34-57. <https://doi.org/10.1086/324607>
- OECD (2000). Building Public Trust: Ethics Measures in OECD Countries. OECD Principles for Managing Ethics in the Public Service. <https://www.oecd.org/gov/ethics/Principles-on-Improving-Ethical-Conduct-in-the-Public-Service.pdf>.
- Öktem, M.K. & Ömürgönülşen, U. (2005), Kamu Yönetiminde Etik Çalışmalarına Yönelik Genel Bir Çerçeve Arayışı, Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, *Sakarya Üniversitesi*, 231-239.
- Ömürgönülşen, U. (2016). Türkiye'nin Ulusal Etik ve Dürüstlük Sistemi ve Kamu Görevlileri Etik Kurulunun Bu Sistemdeki Rolünün Gözden Geçirilmesi, [http://www.etik.gov.tr/arastirma-raporlari/\(Erişim](http://www.etik.gov.tr/arastirma-raporlari/(Erişim) Tarihi:21.12.2021).
- Önen, M. & Yıldırım, A. (2014). Kamu Yönetiminde Etik Denetimi: OECD Ülkeleri Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 103-126.

- Özdemir, M. (2008). Kamu Yönetiminde Etik. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 179-195.
- Özer, M. A. (2005). Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı. *Sayıştay Dergisi*, 59 (10-12), 3-46.
- Özlem, D. (1997). *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pehlivan, İ., (1998). *Yönetişel Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem Yayınları,
- Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş*. V. A. Sezer (Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sezgül, İ. (2009). Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Etik, *TÜBAV Bilim Dergisi* 2(4). 504-509.
- Svara, J. H. (2015). *The Ethics Primer for Public Administrators in Government and Nonprofit Organizations, Second Edition*, Jones & Bartlett Learning, Burlington.
- TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası (2007). *Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler: Elektrik Mühendisleri Odası Etik Komisyonu. 2.bs.*, Ankara: Elektrik Mühendisleri Odası Yayınları.
- Transparency International (2023). *Corruption Perceptions Index 2022*, <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.
- Türk Sanayicileri & İş Adamları Derneği (TUSİAD) (2003). *Kamu Hizmetinde Etik, Güncel Konular ve Uygulama*. İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği.
- Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TUSİAD) (2005). *Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik*. Kavramsal Çerçeve Ve Uluslararası Uygulamalar Cilt 1, Altyapı Dizisi No:1 Yayın No: TUSİAD -T/2005-11/412, İstanbul: Graphis.
- Uzun, Y. (2011). Kamu İdarelerinde Etik. *Sayıştay Dergisi*, 33-56.
- Yüksel, C. (2010). *Devlette Etik*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Yüksel, C. (2011). Ülkemizde ve Dünya da Siyasette Etik Değerler. *İUHFM*, 69 (1-2), 617-634.